

Výber zostavila, komentár a vysvetlivky, medailóny autorov a doslov napísala
Dana Hučková
Rukopis posúdil Michal Babiak
Jazyková redaktorka Katarína Žeňuchová

Vyšlo ako 47. zväzok edície Knižnica slovenskej literatúry, ktorú riadi programová a edičná rada v zložení: René Bilík, Erika Brtáňová, Milan Hamada, Igor Hochel, Rudolf Chmel, Dana Hučková (predsedníčka), Stanislav Rakús, László Szigeti, Peter Zajac

Edíciu Knižnica slovenskej literatúry finančne zabezpečujú Ministerstvo školstva SR, Ministerstvo kultúry SR a Slovenská akadémia vied

Tituly vydané a pripravované vo vydavateľstve Kalligram si môžete objednať na adrese: Kalligram, s. r. o., P. O. B. 223, Staromestská ul. č. 6/D, 810 00 Bratislava 1, na tel. čísle 20/544 15 028 alebo na www.kalligram.com

Vydal Kalligram, spol. s r. o., Bratislava 2012. Vydavateľ László Szigeti. Návrh obálky Tibor Hrapka. Grafická úprava Studio GB, spol. s r. o., Dunajská Streda. Prvé vydanie. Počet strán 576. Vytlačila Nikara – Róbert Jurových, Krupina

Afterword © Dana Hučková
ISBN 978-80-8101-683-7

Ludovít Kubáni

HLAD A LÁSKA

KAPITOLA PRVÁ

chce dokázať, že je červené víno najlepší liek proti cholere, a hlad najväčší nepriateľ lásky

„Či vypijeme ešte jednu holbu, fratres?“ dopytoval sa Daniel Korunka, administrátor cirkvi Bôbovec, svojich dvoch kamarátov, ktorí sa teraz spolu s ním nachádzali v hostinci „U zlatej britvy“ v meste S. „Napime sa, keď sme raz tu, jedna holba červeného vína nám nezaškodí, ba daktorí hovoria, že je dobré proti cholere.“

„Netáraj, bratku, a nespomínaj diabla, keď chceš, aby sa ti nezjavil! Či červené, či biele, všetko jedno; keď ti raz cholera na čelo zaklope – aus ist – tam si! Nespomôže ti ani seksárdske,“ vyvracal merník Ružan budúceho pána farára.

„Kelner! Doneste miesto jednej holby dve!“ zavolał Stanko Stupický, osnovník pri ochodznom úrade v R. „Čoby to holba! Proti cholere ani desať nepomôže, ale sa napite z tohto nebeského nektáru do chuti, tak sa vám na okamih celý svet zjaví vo farbách lásky.“

„Ale, hľadteže toho politika! Tomu v tej kancelárii už aj city srdca vyschli, a aby ich v lásku potencíroval, potrebuje vína!“ smial sa Korunka a vypil dúškom pohárik.

„Šanujem, ľutujem, želiem ťa, Stano! Taký mladý, dvadsaťpäťročný šuhaj – a k láske sa vínom musíš nadchnúť... Či ty neznáš, že je láska

dačo abstraktne ideálne, ktorá s takýmto expediensami žiadne kamarátstvo nemá? Počuj, Ružan! Ty si to už skúsil, vysvetli že tomuto materiálnemu človečikovi pôvod, vývin a moc mladistvej ľúbosti – nech mi s takými blasfémiami uši neuráža.“

„Odi profanum vulgus et arceo, favete linguis!“ hovorí Horatius. Ja by som mal síce ako merník uvádzať Archimeda, ale keď sme prešli na pole romantiky, musím hovoriť s básnikom,“ začínal Ružan a obrátil sa k Stupickému. „Vidiš, Stano! Ty si na planých chodníkoch – a keby tvoja Miluša vedela, že tvoja láska k nej len cez oceán vína pláva, pekne by sa ti podakovala. Ja som nie syn ideálov – to tamto Daňovi nechám, ktorý jednako nemá v Bóbovci inakšiu robotu, než hviezdy čítať a vzdychať, túžiť a blúzniť – nota bene keď mu chýbajú kamaráti k ferbli; ale to ti povedám, že i ja v láske čiže v ľúbosti dačo vyššieho, velebnejšieho, mladému duchu primeranejšieho vidím – než holú zmyselnosť. Kde sa dvaja ľúbia, stratia povedomosť tohto sveta, nájdu sa sami v sebe, žijú pre seba ako tie divé holuby v našich hájoch – netúžia po bohatstvách a rozkošiach tohto sveta, k ich blaženosti je dosť, keď majú chalupu, do ktorej sa pred naším zlým svetom môžu ukryť. Ver mi, Stano! I ja som ľúbil, to viete, koho – ale tomu pokoj! Stalo sa – len to podotknem, že to boli moje najblaženejšie časy – a aby som ľúbil, nenadchol som sa tvojím červeným nektárom – i voda mi bola dobrá!“

„No, či ste sa už vyhovori, chlapci?“ spytoval sa Stupický svojich kamarátov, keď Ružan bol dokončil. „Verte, ako chcete, to je vaša vec – kto si čo ako predkladá a predstavuje, tak to má. I láska je niečo relatívne. Pri tom všetkom však sa všetci musíme koríť pravde toho starobylého porekadla, že „sine Cerere et Bacho friget Venus“. To jest, hlad a smäd sú takí priatelia lásky, ako voda ohňu.“

„Človeče, ty si materialista!“ zvolal administrátor.

„Bratku, ty si vyhorená sopka bez dychu života!“ kričal merník.

„Spravte zo mňa, čo sa vám páči, páni citlivci!“ odpovedal Stanko a mrdol plec, ako čo by ho dosť málo tieto výbuchy priateľstva jeho spoločníkov zaujímali; potom si nalial nanovo červeného vína, vypil pohárik na dúšok, a uprel svoje zraky prenikavo na kamarátov, ako čo by im do srdca chcel nahliadnuť. Naostatok si utrel ústa a usmial sa sám pre seba.

„Ale si teraz len v láskavom humore? Veď si už sám jednu holbu vypil!“ dráždil ho učiteľ bohoslovnia.

„Pravdu máš, Daňo! To červené už kus účinkuje – dáka ma anakreontská vôľa zašla – teraz sa mi všetko – celý svet v dúhových farbách lásky pred očami mihotá. Oj, také city nadzemskej lásky vo mne povstávajú, že ich ani vypovedať neviem. Hľa, to dôkaz mojej zásady, že z lásky o hlade a smäde nič. Vy i teraz ešte krútite hlavou?“

„Dobre! Ja vám to za zle nemám; i ja som dakedy – ba ešte len pred Jánom – na tej strune húdol, ale odvtedy, či mám povedať vtedy, utvoril som si o láske solidnejší pochop – skúste, fratres! – A keď nemáte sami k tomu príležitosť, učte sa zo skúsenosti druhých...“

„Teda na Jána sa stal tvoj nepochopiteľný obrat k solidnosti?“ opytoval sa Ružan.

„Pletky!“ odsekol Korunka. „Veď on práve na Jána bol robil výlet ku svojej snúbenici; a to len neverím, že by sa bol babral v blízkosti tohto nebeského cherubína takými chlebarskými myšlienkami – tak by jej bol nehoden! – hoci som sa i predtým už čudoval, že...“

„Jazyk za zuby, chlape!“ zavola. Stupický položartom, polonoazaj. „Ružan uhádol, že sa moje obrátenie na deň svätého Jána stalo – a to – aby si sa mal na čom diviť, i to ti poviem práve pri boku môjho cherubína!“

Ružan a Korunka tleskli rukami a otvorili ústa i oči.

„No, neveríte? – Už vidím, že vám moje svätotojánske dobrodružstvo od slova do slova musím vyrozprávať. No ale nič! Aspoň úfam, že si jeho morálnu sentenciu i na seba vztiahnete.“

„Živio, Stano! Ja som samé ucho!“ volal Ružan.

„Kelner! Ešte jednu pintu!“ kričal Korunka. Stupický sa však nasledovne dal do rozprávky.

KAPITOLA DRUHÁ

prakticky dokazuje, že ľúbolist jednu stovku nestojí

„Môjho anjela znáte,“ začínal Stupický vyprávať svoje podivné dobrodružstvo, „opísať vám ho teda netreba. Znáte, že je takého pohľadu,

že by sa i tvrdého srdca šuhaj vedel doňho zamilovať. Milušinu krásu však prevyšuje jej dobrota srdca, a z tejto stránky ju ešte iba ja dokonale poznám. Žiaden z vás nebude pochybovať, že ju ľúbim nadovšetko; ona je jedinkým cieľom snáh a túžob mojich. Môžete si pomyslieť, ako ťažko mi padlo, keď som z B. do R. musel odísť, keď som sa musel vzdialiť z jej blízkosti, keď som musel privykať v diali od nej. Ej, bračkovci! To ukrutne ťažká vec vidieť sa šmareným na míle od predmetu svojich snov práve tak, ako čo by vás z božieho slnka do temného žalára hodili – a úprimne vyznám, že ma v prvé dni neraz zaliali slzy, kedykoľvek som si na ňu pomyslel. Žiadal som si krídla, žiadal som byť orlom, sokolom, holubom, aby som sa v okamihu mohol povzniesť nad dedinu, slúžiacu jej k obydliu, a stade ako duch nad ňou strážil. Tak, tak, chlapci! Z tohto môžete vidieť, že som i ja pocítil trápy a slasti lásky, a pocítujem i teraz, a ten je chlebár – kto mi to neverí...“

„K rozprávke! K tvojmu dobrodružstvu, Stano!“ volali Ružan i Korunka.

„Hneď som pri ňom,“ odpovedal Stanislav a vyplákol si pohárikom vína ústa.

„Ako znáte, každoročne na deň 24. júna padá Jána, ale že toho roku na deň nedeľa padol, to ste už hádam zabudli. Dosť na tom, ja som si už pred tromi dňami bol zmyslel navštíviť v tento deň moju sväticu. V úrade už v sobotu zo mňa nič nebolo; z každého aktu, ktorý som prevracal, vykúkala mi utešená tvár mojej Miluše – a usmievala sa mi ľubezným pohľadom. Sotva som večera dočkal. Proti mojej obyčaji lahol som si o desiatej, aby som včasráno mohol byť čím skôr na nohách; lebo – bratia, vy poznáte moje prázdne vačky – mienil som ísť peši a pre pechúrov je najlepší raňajší chládok. Ostatne to nebola taká ľahká vec zaspať čeladníkovi rozbúreného srdca. Mestský hlásnik už tretiu po polnoci hlásil, a ja som ešte bdiac blúdil vo vábnokrásnych obrazoch mojej raňajšej návštevy. Potom som predsa nejako usnul. Moje sny vám rozprávam nejdem – to by ma ďaleko zaviedlo – len to podotknem, že boli pokračovaním onej ľúbostnej panorámy, ktorá sa mi bdiacemu ťahala popred duševné oči v utešených malbách. Zrazu ma prebudil dáky hrmot – pozriem hore – nado mnou stál Ďurko, asi pätnásťročný kočiš Slavatinských.

„Mladý pán! Dala ich slečna Miluša pozdraviť, aby dneska prišli so mnou hore do B.“ prihovárať sa mi Ďuro.

„A čo ty tu robíš?“ dopytoval som sa ho ja.

„Tej noci som doviezol naspäť doktora – a mám prikázané, aby som bez nich domov neprišiel.“

Mne nebolo viacej treba – pod dvoma minútami som bol oblečený; sotva Ďurko stačil bič do ruky chytiť, už som sedel na voze, a voz rachotil, až oblaky prachu hore hradskou stávali.

Slnko bolo už vyšlo – mohlo byť asi šesť hodín, keď sme sa dostali do Bôgovca – kde ty, Korunka, administruješ. Súc v myšlienkach blaženej ľúbosti zamorený – a v úprimnosti srdca ďakujúc mojej Miluši za tento nápad, mňa príležitosťou k sebe dať dopraviť – zrazu mi prišlo na um, že i môj i Ďurkov žalúdok potrebuje raňajšie občerstvenie. Už sa mi vtedy marilo, že lačný žalúdok s ľúbosťou nesúhlasí, preto som kázal Ďurkovi pred hostincom zastať, a vošiel som dnu.

„Či majú dačo dobrého k raňajkám?“ spýtal som sa krčmára.

„Ak ráčia dočkať, uvarí moja naskutku kávu – ostatne mám i dobrú, znamenitú slivovicu.“

Kávu, ako viete, nikdy nepijavam. Slivovicu piť a na zálety ísť sa mi tiež nevidelo. Naostatok som si pomyslel, že kým do B. prideme, pálenčený zápach z mojich úst vyšumí – a jednako som ešte s mojou Milušou nebol tak ďaleko, aby sa naše ústa v sladkých bozkoch boli stretali.

„Nech mi dajú teda kališteľ slivovice!“ rozkázal som krčmárovi, ktorý tento rozkaz naskutku vykonal.

„Hrom vám je to, a nie slivovica! Veď to je nápoj z ,torkóly, pályinka finomító intézetu!“ zvolal som odplývajúc, keď som bol koštoval podaný mi vínový lieh.

„Čo som dlžen?“ spytoval som sa šibala krčmára a položil som ruku na vačok, v ktorom moja chudá peňazonoška vždy odpočívala.

„Pätnásť grajciarov, ich milosť!“ odpovedal uškierajúci sa krčmár.

„Kýho hroma!“ vykrikoval som v strachu a v zadivení; ale nie nad neprimerane natiahnutou cenou mojich neužitých raňajok, lež že mojej suchotinárskej peňazonošky vo vačku nebolo. Hľadal som ju všade, ale o tej ani chýru ani slychu. Naostatok mi zišlo na um; že istotne zostala na mojom písacom stole, na ktorý som ju bol večer vyložil, aby som

sa prizrel mojim ostatným štyrom papierovým desiatokám, určeným k tejto ceste.

„Či budete znáť stovku premeniť?“ dozvedal som sa krčmára, a vytiahol som z vaku jeden vo štvoro zložený ľubolist.

„Nájde sa azda – veru nedbám – práve sa strojím na vína, zídu sa mi i väčšie banknóty,“ potešoval ma krčmár.

Ale že som ja nemal žiadnu vôľu ľubolist premeniť, to mi ľahko uveríte; povediac mu, že sa ponáhľam a že by to premieňanie veľa času stálo, a sľúbiac, že sa večer k zaplateniu mojich útrat navrátim, šmaril som sa do voza a letel som v lačných a podivných myšlienkach k cieľu mojej návštevy ďalej.“

KAPITOLA TRETIA

dokazuje, že bez kreditu nikde nič, a že dakedy i spolky miernosti trpia

„Do kostola boli už odzvonili, keď náš vozík zarachotil pred domom Slavatinských. Ľahký od hladu ako pero skočil som dolu, a potíšku som sa vkradol do chyže – potíšku, lebo Milušina matka bola chorá, veľmi chorá. Práve driadala, keď som dnu vstúpil – pri jej hlave sedela Miluša s tvárou na smrť oblednutou. Kývla mi rukou k príchodu, a bôľny úsmev zahrál okolo jej úst. Ja som sa posadil na pohovku a zabral som sa do divných myšlienok. Bárs som si vedel uctiť bolesť dcéry, predsa ma moje vlastné položenie a toto chladné uvítanie robilo nevrlym. Prial som si byť doma, tak ako predtým pri nej – doma by som sa bol aspoň chlebom nasýtil, a tu sa ani pohľadom lásky nemôžem.

„Kde sú ti sestry, Miluša?“ spýtal som sa po dlhom mlčaní.

„V kostole.“

„A brat?“

„Na poľovačke...“

Utíchli sme zase. Kým toto mlčanie trvá, podotknem vám, že so sestrami mojej snúbenice stojím nie na najlepších nohách. Sám neviem, čo je medzi nami; dosť na tom, hneváme sa, a keď do B. prídem, vyhýbam sa im, ako len môžem.

Po chvíľke mi kývla Miluša k sebe – pošepala mi do ucha, by som dovtedy, kým ona bude v kuchyni, zo spiacej muchy odháňal – a odišla von. Vtedy mi už na jazyku bolo oslovenie, aby mi dala niečo jesť – ale bohvie! – inak som sa rozmyslel, nazdal som sa, že moju poetickú lásku takouto prosbou urazím.

Sedel som nad chorou asi pol hodiny. Zrazu táto otvorila oči, a polonemý výkrik zadivenia sa predral z jej zmodraných úst.

„Ale tu budeš obedovať, Stanko?“ zašeptala chorá.

Tu vám musím poznamenať, že som si dávno bol predsavzal nevziať u Slavatinských ničoho až dovtedy, dokiaľ Milušu mojou vlastnou nebudem menovať. Dovtedy som navzdor mnohým ich invitáciám môjmu predsavzatiu zostal verným, z čoho nejeden raz naozajstné hnevy medzi nami pošli. V terajšom položení mojom som však cítil, že ak sa len nechcem naučiť nič nejeseť, musím prijať srdečné pozvanie mojej budúcej svokry.

„Dozaista!“ odpovedal som – a bolo po mojom predsavzatí. Potom sme sa pustili do všelijakého rozhovoru – chorá sa mi o tej nemoci ponosovala – a ja som ju neborku tešil, ako som vedel, bárs úprimne vyznám, že by som nebol za doktora. Medzitým ranné služby nedefňajšie vzali svoj koniec – a sestry Milušine sa prinavrátili domov.

Vstupovali do chyže; mňa mihom zaujala tá myšlienka, že sa dneska s nimi pomerím – i skočil som hore a letel som im v ústrety.

„Dobry deň, donna Lujza a donna Bela! Či ste sa i za mňa pomodlili?“ spytoval som sa usmievavo a ponáhlal som sa z ich šijí mantily odprackať.

Dievčatá pozreli na mňa tak ľadovým zrakom, že mi pracky odpútavajúce prsty naskutku zmeraveli.

„No, to musela byť zvláštna kázeň, že vás takou svätosťou nadchla!“ sprobval som zažartovať.

Dievčatá nepovedali ani slova – odvrátili sa odo mňa a odišli do bočnej chyže.

Ja som zostal ako vo vytržení.

„Ale, čo sa im prihováraš, Stanko? Veď vidíš, že sú akési rozmrzené,“ preriekla chorá, a tieto slová ma vytrhli z mojich myšlienok, do ktorých ma toto urážlivé uvítanie mojich budúcich švagrín bolo hodilo.

Ja som si odkašlal, pohľadal som môj klobúk, priblížil som sa ku cho-
rej, porosil som jej ruku jednou slzou urazeného citu a utekal som von.

„Stano! Stanko môj! Kam ideš? – Nechoď, už budem prestierať!“ vo-
lala z kuchyne Miluša, bežiac za mnou, a chytila ma za ruku.

„Pokoj mi daj, anjel môj! – Ja u vás obedovať nebudem, u vás obedovať
nechcem!“ odpovedal som jej rozpajeným hlasom a stúpam som preč.

Na veži zvonili poludnie – prišiel som pred hostinec. Pred hostin-
com sedeli úradníci slúžnovského úradu, pravotári a vôbec všetci, kto-
rí zvyčajne stolovali u pána Trúbu, krčmára v B... „Nešťastný pugilár!“
mrmlal som sám v sebe a chcel som sa bokom hostinca dolu cestou pre-
šmyknúť. Dnu do krčmy vojsť sa mi nevidelo. Pán Trúba bol vo svojom
remesle prísny a neúprosný človek. Dlžil som mu za pár obedov a už
dávno na mňa číhal za plácu. To by bolo bývalo nevhodné robiť k sta-
rej dlžobe novú; a potom ešte aj to bola otázka, či by sa bol pán Trúba
k tomu rozumel.

„Aha, Stupický!“ zavola pravotár Vážnický. „Počkaj, Stano! Neutekaj!
– už dvanásť zvoní, a tak myslím, že tu budeš s nami obedovať?“

S tým vstal hore a blížil sa ku mne.

„Samko, odpusť! Ale ti teraz nemôžem spraviť k vôli; viem, že by
som ti bol milým hosťom – ale som sa Hrušanovi k obedu sľúbil – tak
už chcem slovo zadržať – k tebe prídem na večeru...“ vyhovárал som sa
pánu pravotárovi.

„Aha, veď je pravda! – Tak je, tak – veď ťa tam čakajú. No, len sa
ponáhľaj, a pozdrav ho i odo mňa. Ozaj! Navečer nebudem doma; príd
popoludní okolo tretej alebo inokedy, keď budeš mať čas,“ odpovedal
pán pravotár, ktorého poznáte ako hodnú, driečnu chlapinu, čo však
z oblakov spadnutých hostí nebárs rád vidí.

Ale že ma kancelista Hrušánek s obedom nečakal – to vy, chlapci, ľah-
ko uhádnate. Neborák ani to nevedel, že som v B. Pri tom všetkom však
som sa smelo pustil k jeho hospode v tej pevnej nádeji, že uňho istotne
utíšim cigánov kovajúcich v mojom bruchu.

Pitvorné dvere boli primknuté, ale to ma nezarazilo. Vedel som dob-
re, že on mal vo zvyku doma sedávať a nikde nechodí, teda zaiste doma
bude. Klopem na dvere – nič; búcham dobrých päť minút – nič. Už som
bol k všetkému odhodlaný – i začal som vyzdvihovať dvere.

„Kto to?“ ozval sa z tamdnu jeden mne neznámy hlas. „Doma pán?“
dopytoval som sa napäto.

„Nie je doma, šiel do Pluštíc do kostola, a nepríde, iba večer.“ V B.
totižto nieto, iba evanjelický kostol, a Hrušánek je katolík.

„Dobrý apetít, Stano!“ zamrmľal som sám v sebe, a pustil som sa, kde
ma dvojce očí nieslo.

Moje oči – či mám riečiť, moje nohy – doniesli ma však do jedného
utešeného hájika. Vy ho dobre znáte, leží na dolnom konci B. na vý-
chodnú stranu. Volá sa Kamenec. V jednom útule nachádza sa žliabok,
kolo neho veniec tmavozelených jelší. Deň bol krásny, slnko nemilosrd-
ne páliło, a ja som sa tešil, že keď nie k obedu, teda aspoň do chládku
som sa dostal. Vyvalil som sa do pažite a pozeral som hore ako Eliáš, keď
čakal na krkavca. Nevýčkal som nič – ani krkavca, ani pečeného holuba.
Bohvie, čo to, že v našich časoch už divy prestali, hádam – že už nieto
prorokov. „Takto sa nenaje!“ pomyslel som si a točil som oči dokola. Pár
polozrelých jahôd kukalo von z machu, ktorý prikrýval skalnatú pôdu.
Tieto vidieť a schmatnúť – bol jeden okamih. Jahody boli síce trochu
kyslé, ale ja by bol prisahal, že sú sladšie od medu. Škoda, že ich bolo
málo, to mi nebolo, ako sa hovorí, ani pod jeden zub, ba mi iba apetít
dráždili. Keď som už ani jednu vyzrieť nevedel, nahol som sa k žliabku,
aby som vodou doplnil, čo v žalúdku chýbalo. Nešťastná voda! Ešte i
teraz vo mne hurtuje.“

„Zalej ju vínom!“ ponúkal rozprávajúceho bôbovský administrátor.

„Hej, kelner! Ešte jednu pintu!“ rozkazoval Ružan. „Vidíš, Stano! Tá
tvoja rozprávka ma zaujíma; len nerob toľko okolkov; lebo nech som
dobrý, kým ju dokončíš, vypijeme ešte najmenej štyri pinty – a potom aj
nám vačky vyschnú.“

„Eh, čo! Ja myslím, že moja rozprávka stojí za tie štyri pinty vína,“
odpovedal Stupický, keď vnútornosti dvoma pohármi do poriadku bol
uviedol. „No ale, načo sa mi to len do reči miešate? Už neviem ani, kde
som zastal.“

„Pri vode! Pri vode!“ volali Stankovi kamaráti.

„Tak je, pri vode! – Nuž vidíte, bračekovci, vtedy sa mi aspoň na oka-
mih všetky spolky miernosti nepozdávali. I voda je dobrá – ale, nech
som dobrý – aj víno je dobré. Vína sa napijem aj na lačný žalúdok –

ale vody? Sprobujte že, keď ste za štyriadvadsať hodín nič nejedli, ako vám bude búriť vo vnútornostiach. I v mojich bola zabúrila – opravdivý odboj a rozbroj sa strhol v nich – a vtedy som preklínal – moju lásku. Sproboval som spať, lahol som si do trávy, sotva mi však na oči driemoty nadchádzali – vnútorný odboj zabúril, a ja – vstávaj hore!

Mohlo byť kolo druhej popoludní, keď sa mi žalúdok do normálneho stavu prinavrátil. „Už sú hádam v B... po obede, smelo sa teda môžem vrátiť,“ myslel som si, a namieril som moje kroky do dediny.

Prídem pred Slavatinských dom – zastal som trochu, a vzal som tú najveselejšiu tvár na seba, aby z mojich porušených čŕt obličaja nikto nemohol uzavierať na môj nešťastný dneskajší pôst. V pitvore mi zastala cestu Miluša s vyplakanými – ako sa zdalo – očami a pozerala na mňa s takou nemou ponosou, že ma srdce nevoľky zaboľelo.

„Kde si obedoval, Stano môj?“ spytovala sa Miluša.

„Duša! Nuž kdeže inde, ako v hostinci?“ odpovedal som so silným úsmevom. Ona však krútila hlávkou, vedela, že ľužem.

Medzitým som otvoril dvere – a prvá osoba, ktorú som v chyži videl – bola moja sestra.“

KAPITOLA ŠTVRTÁ

dokazuje, že dakedy prvý bozk lásky zamak sladkosti v sebe nemá

„Tak predsa raz dôjde konca hladové utrpenie moje!“ povedal som sám sebe, keď som sa presvedčil, že to vskutku moja sestra, a zabudnúť na všetkých okolo stojacich, letel som k nej.

Moja sestra sa nemálo zadivila nad touto bratskou láskou, bárs tá – aspoň z mojej stránky – nikdy chladná nebývala; i rozprávala mi cieľ svojho príchodu – chcela totiž poznať moju snúbenicu, a svojmu pacholiatku od tamojšieho lekára dať zaštepiť drobnice.

„Ach, liebe Schwester!“ začal som po nemecky, aby ma okrem mojej sestry nikto nerozumel, „ich bin hungrig wie ein Wolf ich bitte dich, leihe mir einen Gulden...“ Sestra pozrela na mňa, potom na stôl, ktorý

práve znovu pre ňu prestierali, ako čo by mi chcela povedať, že sa v jej spoločnosti môžem nasýtiť. Ja som však smutne krútil hlavou a stisol dovedna zuby.

„Ale prečo si taký hlavatý, Stano?“ dohovárala mi sestra v nemeckej reči.

„Jedz, keď ti dávajú – nečakaj, aby ťa ako malé dieťa chovali.“

Ja som sa bolestne usmial, i vyrozprával som jej v stručnom výťahu v nemčine príčinu môjho dnešného pôstu, končiac s tou prosbou, aby mi predsa aspoň desať grošov požičala.

„Nemám, braček môj, nemám!“ vyhovárala sa sestra pravdivým názvukom.

„Ale vieš čo – môj čaká na mňa v R... odvez sa ta so mnou, tam ti dačo aspoň k večeri pripravíme.“

S tým si sadla k prestretému stolu.

Medzitým sa moja Miluša so svojimi sestrami netrpezlivo dívala na nás – bolelo ich, že hovoríme pred nimi v nemčine, ktorej nerozumejú. Miluša si sadla na pohovku ku mne, ale ja som sa díval nie na ňu, lež na kusy, ktoré sestra do úst kladla.

„Pod, zajedz si so mnou!“ oslovila ma sestra, obadajúc moje túžobné pohľady.

„Veď ja neznám, čo mu je, že nechce u nás jesť – i s obedom sme ho čakali...“ zamiešala sa skormúteným hlasom Miluša. „Och! Veď snáď nebudem dva razy obedovať!“ odsekol som, – cítiac už však, že sa mi hlas trasie ako plačúcemu dieťaťu. Toto položenie tvorilo kulminatívny punkt môjho trápenia. Lačnému dívať sa na jediacich, to sú väčšie muky než tortúra. Vo mne bojovali falošná hanblivosť – a hlad. Ak sa budem ešte ďalej prizerať – cítil som, že ostatný zvíťazí. Pobral som sa teda hore a šiel som von do záhrady, ktorá sa ťahá popri dome Slavatinských – naloziac však sestre, aby sa čím skôr ponáhľala domov.

Nesedel som päť minút samotný – dačo zašuchotalo, a nado mnou stála utešená postava Milušina s takou zarmútenou tvárou, ako maľujú Magdalénu, keď pod krížom stojí.

„Ale, prosím ťa, čo mi nedáš pokoja, keď chcem byť sám so sebou?“ osopil som sa na ňu.

Dievča zaplakalo – a po prvý raz sa mi vrhlo okolo hrdla a bóľom, láskou znáruživený prvý bozk ľúbosti pritíslo na moje zakabonené čelo.

Povedáte, že je prvý bozk lásky akási nevýslovná sladkosť, ale bohvie! – ja som ho od hladu ani necítil.

„Ty ma nechceš, Stano. – Ty si mi neverný. – Ty si na mňa, zabudol!“ šepotalo rozžialené dievča a stukalo tak bolestne, že by to bolo pohlo i skalú, nie však hladom zmoreného zaľúbenca.

„Daj mi pokoj, Miluša! Čo ma vytrhuješ z mojich myšlienok?“ oboril som sa na ňu a vytrhol som sa jej z objatia.

„Oh, bože môj, bože môj! Čože ma tak nevinnú tresceš?!“ mrmlala ona sama sebe; oprela sa o jablňu a bledosť smrti sadla jej na tvár.

„Slečna, vy ma nerozumiete! Vy nechápate moje myšlienky, prosím vás teda, nedotierajte ani do mňa, ani do pána boha. Keď vašu lásku nezasluhujem – dobre – podrobím sa môjmu osudu; nebudem prvý, ktorého láska zradila...!“

Miluša na tieto bláznivé, od hladu chladným hlasom povedané slová zalomila dovedna ruky, celá jej bytosť sa triasla – i padla ako kosou podťatý kvietok k zemi.

Mňa nepohol ani tento výraz nevýslovnej jej bolesti.

„Julika! Daj zapriať, nech čím skôr ideme!“ volal som na sestru, ktorá sa vracala od lekára. „Skoro daj zapriať – lebo hneď idem peši.“

O chvíľku stál zapriať, voz pred domom.

Medzi týmto časom ležala Miluša s tvárou v tráve ukrytou na zemi a stukala tak srdce raniacim hlasom, že som na chvíľku zabudol strašný hlad, ktorý mi zúrilo vo vnútornostiach.

„Zbohom, duša moja!“ hovoril som a naklonil som sa k jej hlave, ktorú obrátila ku mne akoby elektrickou iskrou uderená, keď počula tieto slová. „Zbohom, duša moja! Nezdržuj ma – druhý raz ti všetko vysvetlím!“

„Nechod’ – preboha ťa prosím – nechod’, Stano môj! Lebo až zjáš – zajtrašného dňa nedožijem...“ prosila ona; ja som sa však vytrhol z jej rúk – a jedným skokom som bol vo voze.

Sestry Milušine si dačo v uši šepkali – zdalo sa mi, že oželeli svoju raňajšiu chladnosť.

Lujza pristúpila k vozu.

„Stanko!“ zašepkala mi do ucha. „Až Milušu rád vidíš, zostaň – lebo jej bude zle...“ Ja som sa šialene usmial.

„Čože sa už nehýbeš?“ skríkol som na kočiša, ktorý mojím hromovým hlasom prestrašený tak šibol kone, že sa vzopáli a potom jediným trhnutím pustili sa v útek.

Keď náš voz zarachotil k odchodu, šmaril som posledný pohľad na záhradu. Vo dverách sa opierala Milušina postava. Zdalo sa mi, že vidím polnočného ducha akejsi zomretej. Taká bledosť smrti, aká jej líca bola zaliata, taký výraz bolesti, taký nadprirodzený plameň v oku som nikdy nevidel. Tento výjav nezabudnem nikdy.

„Oh, nešťastný pugilár!“ vykrikoval som pološepmo a vrhol som sa späť do sedliska.

Voz náš letel prašnou cestou ako divý šarkan v povetří. Sestra utierala slzy, neviem, koho šanovala, či mňa, či Milušu; ja som nehovoril ani slova. Plameň nevysloviteľnej zlosti šľahal celým mojim vnútorným človekom. Prileteli sme k Z., tam sa cesty delia, jedna do K., kde sestra býva, druhá do S., kde moje bydlisko a kde sa teraz všetci traja nachádzame.

„Stoj!“ zavolať som na kočiša a vyskočil som z voza.

„Stano! Vedže poď do R., tam je aj môj – najete sa vedno!“ volala na mňa sestra.

Ja som však nič neodpovedal. Ani sa neobzrúc na stojaci voz, pustil som sa do behu – a utekal som dolu cestou.“

KAPITOLA PIATA

dokazuje, že sa človek obyčajne tam zastaví, kde si ani sám nežiada

„Už som podotkol, že deň bol sporný. Na oblohe sa začali veziť oblaky – v diali sa ozýval hrom – víchor sa dvíhal, a v okamihu zavisla čierňava nad mojou hlavou. K vnútorným biedam stíhala ma i vonkajšia pohroma. Hnev mi dal krídla, i letel som s víchrom o závod. Z dediny na dedinu prenasledoval ma krik a šmrk mladej chasy, nazývajúcej ma čiernokňažníkom. A vskutku, rozorvaná postava moja musela mať v sebe dačo príšerné. Rozčuchrané vlasy, divý pohľad, sem a tam vychievajúci sa frak, vysokotočený klobúk pod pazuchou, k tomu čierňava, blesk, hromy, víchrica – no, predstavte si, či to nebol čiernokňažnícky obraz?“

Lejak sa spustil. V okamihu som premokol ako syseľ – predou mnou sa stmilo, i nevidel som nič.

„Pán urodzený, pán urodzený!“ volal dakto. Pustil som sa za hlasom.

„Preboha, kdeže tak utekajú v tej búrke? Nech vojdú dnu, kým pre-stane,“ vravel hlas, ktorý som bol dopočul. Pozriem hore, predou mnou stál – bôbovský krčmár!

„Och, och! Nemám peniaze – i za raňajky som im dlžen!“ zahoreko-val som zúfalo, a premožený všetkými nehodami toho dňa padol som bez seba na zem.

„Vieš, Korunka, že si ma ty k životu vzkriesil – u teba som ležal tri dni v tej najnebezpečnejšej horúčke – boh ti odpláť a nedaj, aby som sa ti podobným spôsobom mohol odslúžiť.“

Stupický zamĺkol. Priatelia jeho pozreli jeden po druhom. „Či si už skončil?“ dopytoval sa Ružan.

„Už, bratia! – Čo by ešte nasledovalo, to si sami doplníte...“

„Vidíš, Daňo, teraz už znáš príčinu mojej vtedajšej nemoci, na ktorú si sa vtedy tak netrpezlivo dozvedal. Toto červené víno otvorilo moje ňadrá, a vám moja rozprávka – tak myslím otvorí oči k prijatiu tej ne-podvratnej zásady, že láske hlad kope hrob...“

„Bola zomrela a vstala z mŕtvych tá tvoja láska,“ preriekol Korunka smiešno-vážnym hlasom, „myslím, že si už s Milušou na čistom!“

„Ach, to duša bez páru! O štvrtý roka bude sobáš! Ty dáš na nás požeh-nanie – a teba, Ružan, týmto slávnostne povolávam za družbu.“

„Živio Stano!“ zvolali títo oba a poháre zaštrngali k šťastlivému zdaru.

Ľudovít Kubáni

ČIERNE A BIELE ŠATY

Práve v siedmom roku môjho manželstva stojím – a sedem, to je sväté numero. Premýšľam, ako by mal tomuto číslu ohľadom môjho manžel-stva viac svätosti dodať... ach – hútam – najlepšie ho zasväťím vyrozprá-vaním tragikomickej histórie – mojej ženby.

Bola to skutočne mimoriadna udalosť, i ohľadom jej vývinu a okol-ností, i ohľadom prostriedku a samého výsledku.

Ja som vôbec v celom mojom živote mal mnoho malérov, a neminuli ma ani v procese mojej lásky. Ukážku z toho som už podal v mojom svätotajánskom dobrodružstve *Hlad a láska* v *Lipe* uverejnenom. (Sám už neviem, z akej príčiny som tam vystúpil pseudonymne pod menom Stupický; bo, ako vidíte, moje opravdivé meno – ako to navrchu mojej smutnoresky stojí – je Hladovanský.) Ale že sa moja ženba sama naj-väčším dobrodružstvom stane, to som ani zďaleka nemyslel. – I teraz som v pochybnostiach: či dakto na svete romantickejšie zavesloval do raja manželstva než ja – a či dakomu romantickosť ženby väčšmi na tak-zvaných materiálnych výhodách uškodila než mne, aspoň doteraz... lebo bohvie, skade ešte na mňa dedičstvo môže pripadnúť! (Úprimne vyznám: zišlo by sa, a to hneď.)

Teraz... keď si moju ženbu predstavím, je mi i do smiechu. Skutočne! Plakať nemôžem, lebo mi Boh doprial dobrú žienku, a to takým spôso-bom, ako nikomu na svete. – Zato, že som ja moju Milicu vydával a ona ma ženila, už teraz v siedmom roku po tejto mimoriadnej udalosti na-riekať nebudem. Vtedy mi síce bolo aj trocha do plaču (môj antagonista administrátor Korunka – videas „*Lipa*“ I. ročník – ktorý ma sobášil, tá-